

něně zřizovala a která bránila rozvinutí obchodu, kterému vadily také spustlé cesty, o něž se pozemkové vrchnosti nestarají. Mýtové tarify měly býti úředně schváleny, vydány tiskem a učiněny interesentům přístupny. Za neoprávněné zvyšování tarifů měly býti přísné tresty.

Pokud pak se tkne ukládání, rozvrhování a vybírání daní, navrhuje Schierl na jedné straně, aby rozšířena byla zde kompetence úřadů zeměpanských, hlavně krajských a kamerálních, na druhé straně pak navrhuje jakousi samosprávu daňovou, t. j. zdanění měli býti účastni svými zástupci na rozvrhování daně.

Se zvláštním důrazem upozorňuje Schierl na to, že i u zemského soudu i u úřadu zemského hejtmanství následkem pokoutních vlivů vítězí soukromý zájem nad zájmem veřejným. Šlechta se ničeho nebojí, neboť ví, že dvůr žádného mocného šlechtice nepotrestá. Šlechta nejen že neplatí daní, ale i u ni od poddaných zaplacené daně defrauduje a nemá při tom žádných obav, neboť ví, že podobné defraudace ve velkém se dějí i v centrální správě.

Potud komorní prokurátor Schierl!

Zdá se, že jeho směle psané dobrozdání mělo určitý výsledek.

Aspoň brzo potom hnulo se s otázkou regulování mýt a otázkou opravy silnic.

Dobrozdání Schierlovo jest v každém směru velmi pozoruhodné. Dobrozdání toto ukazuje, že jeho spisovatel byl mužem neobyčejně vzdělaným s velkým rozhledem v otázkách právních, státních i národohospodářských, že byl mužem, majícím smysl pro spravedlnost a majícím plně porozumění pro otázky utiskovaného středního stavu, krátce, že byl prorokem přicházejícího liberalismu.

Stejně posuzuje Schierla i Fischel a potud možno s ním souhlasiti. Nelze však bez poznámky minouti jeho tvrzení, resp. závěr, že jen a jen zeměpanští úředníci »und nicht etwa die partikulären Mächte in den Ländern die Träger der unausweichlichen Reformen waren«. To jest tvrzení poněkud smělé! Zajímavým jest také, že Fischel podtrhuje některé poznámky Schierla a Bartsche o německé řeči a dodává: »Auch in diesem ihrem Eintreten für die Vorherrschaft der deutschen Sprache waren also die Finanzbeamten die Vorläufer der späteren zentralistischen Bürokratie«.

V každém případě jest článek Fischelův vítaným příspěvkem k dějinám moravských financí v době pobělohorské. Dr. Rich. Horna.

Politická ekonomie.

Marshall, Money, Credit, Commerce. Londýn 1923, 370 str. Kniha tato je třetí ze skupiny Marshalových hlavních národohospodářských prací. Prvním svazkem byly známé Principles of Economics (Základy národního hospodářství), vydané r. 1890, druhým jeho Industry and Trade (Průmysl a obchod), k jichž vydání došlo z různých

příčin teprve skoro po třiceti letech, třetí tvoří konečně svazek nahore uvedený (Peníze, úvěr, obchod). I tento svazek netvoří ještě zakončení životního díla Marshallova, doufám M., že přes jeho vysoké stáří (přes 80 let) bude mu možno ještě vydati poslední svazek, o sociálním pokroku.

Ráz dosavadních prací Marshallových je znám; M. snaží se učení anglických klasiků, zvláště Ricarda, smířiti s nejnovějšími výsledky národohospodářského badání přiměřenou interpretací onoho učení. Také v tomto směru nejnovějším ule setrvává docela při základech položených Ricardem.

Tak v knize I, jednající o »peněžích«, vychází docela z Ricardovy theorie kvantitativní. Výše hladiny cenové je dle něho docela závislou na množství oběživ. Tak praví na př. na str. 45.: »Jakýkoli jest stav společnosti, jest tu vždy jistá část důchodů, kterou lidé různých tříd, vezmeme-li je pospolu, snaží se chovati ve způsobu oběživ (currency); a jestliže vše ostatní zůstane stejné, pak je tu přímý poměr mezi množstvím oběživ a hladinou cen tak, že když ono vzroste o 10%, také tato stoupne o 10%«. (Ve skutečnosti však, jak jsem ukázal v »Pocetě prof. Heyrovskému, může míti na hladinu cenovou vliv toliko rozmnožení definitivních oběživ, peněz kovových neb nesměnitelných bankovek, a tu ještě nikoli v poměru k celkovému množství oběživ, nýbrž v poměru k celkovému množství národního důchodu. Pokud se však týče peněz směnitelných, množství jich řídí se potřebou a není tedy příčinou, nýbrž následkem změn cenových; jestliže na př. následkem úvěrové inflace se zvýší hladina cenová, rozmnoží se též žiro a clearing, ale to je následek, ne příčina.) V důsledku těchto svých názorů má M. za to, že stoupaní neb klesání hladiny cenové, jaké v průběhu dob pozorujeme, je způsobováno tím, zda rozmnožení drahých kovů dalo se rychleji neb pomaleji než to odpovídá účelům, k nimž je jich třeba. Aby se však zmírnilo toto kolísání, tomu by mohl nejlépe odpomoci symmetalismus, kde by zlato i stříbro nebylo v oběhu, nýbrž u banky a bylo směnitelno za bankovky vždy obojí pospolu. (Zde lze poukázati k tomu, že střídavé klesání neb stoupaní světové hladiny cenové nemá tak příčinu svou v poklesu neb stoupaní výtěžku zlatých neb stříbrných dolů jako spíše v úvěrové inflaci — vtlačení neproduktivních dluhů — a později opět ve vytlačení jich t. j. úvěrové deflaci; tomu nezabrání ovšem ani navrhovaný symmetalismus, nýbrž toliko omezení zbrojení a valek.)

V knize II. nadepsané »Obchodní úvěr« (Business Credit) M. líčí vývoj úvěru obchodního, vývoj akciových společností a zvláště britských bank, konečně pojednává ještě o vlivu peněžních burs na úvěr a speciálně o cenných papírech na nich obchodovaných. Všechny tyto kapitoly jsou psány mistrně, na základě hluboké znalosti příslušných poměrů a lze k nim sotva co dodat.

Také v knize III. nadepsané »Mezinárodní obchod«

(International Trade) přidružuje se M. hlavně učení Ricardova, jež toliko místy doplňuje neb rozvádí. Pojednává tu nejdříve o vlivu dopravních možností na obchod a zmiňuje se o Lardnerově zákonu čtverců v dopravě a obchodu, podle něhož obvod, v němž se může výhodně obchodovat, roste se čtvercem vzdálenosti, na niž lze dopravovat nyní se stejným nákladem (odtud výhodnost polohy Anglie i Japonska pro obchod a dopravu). Podává charakteristiku mezinárodního obchodu a pojednává o výhodách, jež mezinárodní obchod poskytuje a jak je lze měřit (pro srovnávání mezinárodního obchodu a vnitřního hospodářství země nejlépe je způsobilou relativní hodnota na hlavu, naproti tomu v poměru ke světovému hospodářství a světové politice důležitějšími jsou celkové hodnoty a jich změny). Speciálně zabývá se pak ještě vývojem mezinárodního obchodu Anglie a změnami oproti polovici minulého století. V další kapitole mluví o bilanci vývozu a dovozu, při čemž pojednává nejen o bilanci obchodní, nýbrž i o ostatních položkách tak zv. platební bilance. Mluví dále o směněných kursech, o důležitosti, kterou má pro omezení kolísání těchto kursů dosud zlatá měna (ač v budoucnosti bude asi moci papírová měna být upravena tak, že bude poskytovat lepší měřítko hodnoty — M. tedy není metallistou!) — a jaký vliv vykonává diskontní sazba (ku podivu však všimá si tu jen účinku diskontní sazby na fluktuaci kapitálu, nikoli též důležitějšího účinku na větší neb menší intenzitu výroby). Pojednává dále o vzájemné poptávce a nabídce různých zemí, již ovšem nemůžeme měřit penězi, nýbrž množstvím zboží (množstvím balíků), a jak tu dochází k rovnováze. Velmi důležitou je tu míra elasticity poptávky po výrobcích druhých zemí (elasticita poptávky je tím větší, čím více se zvětší množství poptávky, změní-li se podmínky v prospěch země té). Míra elasticity poptávky zemí, o něž jde, určuje jak rozsah obchodu obou zemí tak i rázu poměru výměnného mezi nimi. Z tohoto hlediska probírá M. podrobně účinky všeobecných cel na obě země (všeobecná daň uvalená zemí E buď na dovoz ze země G nebo na vývoz do G posunuje poměr výměnný ve prospěch země E, avšak zmenšuje ovšem rozsah obchodu s G. Důležitá je při tom elasticita poptávky v G: čím je menší, tím větší část daně nese G, čím je větší, tím menší část nese), jakož i účinky cel na dovoz neb vývozdjednotlivýchstatků (celo na dovoz jednotlivých statků nese zpravidla domácí obyvatelstvo, výjimečně nesou daň výrobci, jestliže země domácí jest prakticky jediným odběratelem nějakého statku, jež jiná země vyrábí s výhodou; daň na vývoz jednotlivých statků má opačný účinek, zmenšuje se jí vývoz těchto statků, následkem toho zhoršuje platební bilanci, odplývá zlato a tudíž hladina cenová klesá, takže se stává možným, vyvézt zase statky ony, ale jen v menším množství). Zvláštěni kapitolu věnuje M. též otázce ochranných cel i je přirozeno, že nás vývody M-ovy v této příčině zajímají tím více, ježto Anglie je nyní na rozcestí, má-li ochranná cla přece zavést nebo zůstati při své dosavadní volnoobchodářské poli-

řiče. Tu vidíme, že M. je proti všem člům na dovozené statky, neodpovídá-li člům těm obdobná daň na podobné domácí výrobky. Hlavním důvodem je tu Marshallovi okolnost, že každá taková daň znamená odvrácení poptávky od příznivějšího zdroje nabídky k nepříznivějšímu a tudíž ztrátu. Ale taková daň neškodí jenom těm, kteří potřebují cizozemského výrobku z jakéhokoliv důvodu, nýbrž také všem těm, kdož jsou zaměstnáni výrobou pro vývoz, a to z toho důvodu, že zmenšení dovozu o určitý obnos musí mít za následek také zmenšení vývozu o stejný obnos. Oproti tomu protidůvod, že daně dovozní posunují podmínky smluvní (ceny) ve prospěch zemí ždaněné, má pokud se týče všeobecného obchodu, malou důležitost. Zbývá ještě odpovědět na námitku, že i kdyby volný obchod byl na prospěch všem zemím, jestliže by jimi všemi byl přijat, přece jen bylo chybou otevření anglické přístavy zcela, dokud cizí země nebudou opětovat se své strany tuto blahovůli. Na to byly dány dvě odpovědi. První, že cizí země jistě budou napodobovat anglickou politiku, jakmile poznají, s jakým výsledkem se setkává. Ale to byla ovšem chyba, praví M. Druhá odpověď je správnější a stačí sama o sobě. Ona zní, jestliže země může přes daně uložené na její výrobky v cizích zemích obdržeti výrobky těchto zemí laciněji, než by je mohla sama vyrobiti, že je v jejím zájmu činiti tak.

V poslední kapitole tohoto oddílu pojednává M. o vlivu mezinárodního obchodu na měnu obchodujících států. V zemích, kde měnou jsou nescmítenelné papírové peníze, mezinárodní obchod nemá účinku na všeobecnou hladinu cen (to není dle meho náhledu správné, neboť dokud jedna země platí dovoz z výpůjček v cizině a úroky z výpůjček nikoli zbožím, nýbrž novými výpůjčkami, musí hladina cenová v zemi půjčující stoupati — úvěrová inflace). Mezi zeměmi, kde měna je založena na též kovů, je stabilita výměnných poměrů a také rozdíly cen u statků mezinárodně obchodovaných jsou omezeny. Přes to jsou tu rozdíly v hladině cenové různých zemí, a sice jsou, jak stanovil již Ricardo, ceny nejvyšší v zemích, po jejichž výrobcích je v cizině největší poptávka, jejichž výrobky obsahují největší hodnotu při nejmenší váze, které jsou nejbliž dolům drahých kovů a jejichž poptávka po cizích výrobcích je poměrně malá. Marshall přijímá tyto vývody Ricardovy, pozměňuje je jen potud, že vzdálenost od dolů nemá teď důležitosti a že by měly být doplněny ještě potud, že cizí výrobky dovážené do země s vyššími cenami mají malou hodnotu při velké váze. (Přes to mám o správnosti těchto vývodů vážné pochybnosti. Není pochyby o tom, že elasticita poptávky má vliv na množství statků dovážených; proč by však měla mít též vliv na výši hladiny cenové, nelze dobře nahlédnouti, nepředpokládáme-li s teorií kvantitativní, že většímu množství vyvezeného zboží odpovídá též větší hodnota, rozdíl vyrovnává se zlatem a s rozmnožením oběživ stoupají též ceny. M. sám hned v další kapitole uvádí příklady — na př. ceny v Asii v anglických koloniích — které odporují zcela pravidlu dříve vylčenému.)

Kniha IV. je nadepsána »Fluktuace průmyslu, obchodu a úvěru (Fluctuations of Industry, Trade and Credit). M. sleduje tu nejdříve příčiny, které působily dříve na hospodářskou prosperitu a zaměstnanost. Nebyly to tak depressive úvěru jako spíše nestejnosti ve výsledcích sklizně. Tím nastávaly též značné změny v cenách nutných potřeb; jimi, jakož i vysokými cly trpěli nejvíce dělníci. Nyní trpí dělníci více fluktuacemi obchodními, přes to se postavení jich zlepšilo. Ostatně třeba přihlížeti k tomu, že nezaměstnanost jeví se nyní též proto větší, poněvadž výroba je koncentrovanější. Ovšem je také technický pokrok zodpovědný za časovou nezaměstnanost některých malých tříd dělnických. Ale tyto závady jsou přece jen malé v poměru k dobrodínnu, jež technický pokrok lidstvu přináší. Přes to třeba uvažovati o nápravě, kdekoli ji lze najít. Ve středověku byly to cechy, které činily opatření proti iluktuacím obchodu a průmyslu a proti nezaměstnanosti. Nyní ovšem rozsah fluktuací se neobyčejně zvětšil, staly se mezinárodními a prostředky proti nim jsou mnohem obtížnější i vyžadují větší znalost. M. líčí pak pravidelný průběh hospodářského cyklu obchodního a obrací se k prostředkům, jak zabrániti těmto krisím, neb aspoň jak je zmírnit. Některé příčiny poruch v zaměstnání práce nedají se odstranit, jako na př. špatné sklizně, a jiné nesmí být odstraněny, jako na př. nové vynálezy. Avšak ty příčiny poruch, které jsou vyléčitelné, souvisejí hlavně s nedostatkem vědomostí. Nejlepším prostředkem zmírniti ony fluktuace je tedy lepší a rozšířenější vědění.

V závěrečné stati dochází M. k výsledku, že pokrok v řízení výroby i zmenšení násilných přerušení lze očekávati od kooperativní federace. Jako hlavní prostředek pak ku zvýšení mezd je lepší vzdělání. A jakkoli nedůvěrujeme — praví na konec — násilnému socialismu, přece cítíme vždy čím dále tím více, že nikdo nemůže položit hlavu na svou podušku spokojen sám sebou, kdo nevěnuje část svého času i jmění snaze zmenšiti počet vydělců společnosti a zvětšiti ještě více počet těch, kteří jsou s to, opatřiti si dostatečné důchody a mají tudíž možnost žiti život ušlechtilý.

Tak i v tomto díle psaném na sklonku svého života jeví se nám M. v téměř světle jako v dílech dřívějších: konservativním v nejlepším slova smyslu a dílo je plno jeho hluboké zkušenosti životní. Ovšem k některým novějším směrům, zvláště v theorii peněžní, nepřihlíží dostatečně (arci je také neodmítá); to není divu, neboť jinak byl by musil učením své i učení klasiků značně pozměnit, což při jeho věku bylo by však nemožno žádat.

Mdh.

Gustav Cassel, Money and foreign exchange after 1914 (Peníze a cizozemské kursy směnečné od r. 1914), Constable & Co, 1922, str. 287). Účel, jež známý švédský ekonomista sleduje touto knihou, je, jak praví v předmluvě, podati souvislý výklad osudů světového peněžního systému od počátku světové války až po nynější dobu (1922), a to formou přístupnější širšímu obecnstvu, než to činila jeho dvě me-

memoranda podaná Svazu národů. Ve svém článku »Úvěrová inflace« v Poctě podané prof. Heyrovskému při jeho 70. narozeninách ukázal jsem již na některé omyly v pojmání Casselově. Tyto omyly a ještě i další objevují se ještě jasněji i v nové knize Casselově. Myslím, že učiním uleple, předvedu-li tu obsah jednotlivých kapitol knihy Casselovy a přičiním k nim vždy v závorce své námitky i poznámky. Jednotlivé kapitoly knihy Casselovy jsou tedy:

Odstranění zlaté měny. První skutečnost, jež nastala ve finanční sféře po vypuknutí světové války, byla, že dosavadní zlatá měna byla odstraněna — netoliko ve státech válečných, nýbrž také ve většině států neutrálních. Když pak vstoupily Spojené Státy do války, byl podobný krok podniknut i v této zemi. Tímto způsobem stala se měna jednotlivých států na sobě navzájem nezávislou a hodnota peněz ječné každé země závisela nyní toliko na množství platidel této země (při čemž počítá C. k platidům nejen bankovky a peníze kovové, nýbrž i deposita žirová a šeková). Příčinou odstranění zlaté měny byla snaha zachovati zlaté rezervy; nehledělo se však k důležitějšímu úkolu, ochráně měny samé. (Oproti vývodům C-ovým lze říci, že není správné, že měna v jednotlivých státech byla nyní neodvislou od jiných. Což je to náhoda, že měny v jednotlivých státech neutrálních stoupaly společně? Nikoli, nýbrž příčina je v úvěrech, které státy ty poskytovaly zemím válečným a kterými se úvěrová inflace šířila z jedné země na druhé. Jakým způsobem mělo se dle C. pečovat v jednotlivých zemích neutrálních o ochranu měny? To by bylo bývalo možno jen tím, kdyby se byly státy ty úplně isolovaly a tudíž neprodávaly ničeho do států válečných a ovšem také jim neposkytovaly úvěr. Ale to ovšem při nynějších vzájemných stycích hospodářských bylo by bývalo těžko proveditelné, i kdyby se to bylo jasně poznalo.)

Tvoření umělé kupní síly. Stoupání cen. Státy vedoucí válku potřebovaly prostředky k vedení tomu. Ty však nemohly si opatřiti dostatečným způsobem zdaněním nebo výpůjčkami uspořebených obnosů. Avšak v moderních státech je možno opatřiti si kupní sílu v neomezeném rozsahu zvětšením obnosu bankovních oběživ, t. j. bankovek aneb obnosů na šekových účtech. Stát vydá směnky (treasury bills) a diskontuje je pak buď u centrální banky neb u jiných a tak vytváří si pohledávky, oproti nimž může vydati buď příkazy k zaplacení neb obdržeti přímo bankovky. Tímto způsobem — ať již jsou formy jakékoli — vytváří stát umělou kupní sílu za účelem hrazení výdajů válečných neboli vzniká tu inflace a následek musí být stoupání cen. Ale také u neutrálních států vzniká taková inflace jednak pro účely státních financí, jednak za účelem zápůjček státům válečným. I zde prostředky k tomu získávají se jen ustavičným tvořením nových platidel. (Oproti tomu lze namítnouti, že pouhými výpůjčkami u bank se nová kupní síla nevytváří, nýbrž přenáší jenom kupní síla již stávající. Tudíž banky nemohou libovolně rozmnožovati obnosy uvěřené na ži-

rových neb chekových účtech, neboť by se mohlo stát, že by obnosy ty byly vypověděny, banka by však měla toliko nevypověditelnou pohledávku oproti státu. Jestliže za války přece se obnosy u bank značně rozmnožily, tedy je to následek toho, že se kupní síla zvětšila, a příčina tohoto zvětšení kupní síly je úvěrová inflace, jak jsem jinde rozvedl. Cassel zná jenom inflaci způsobenou rozmnožením platidel, což však k vysvětlení nestačí.)

Vzrůst množství platidel. Vysvětlení, že stoupání cen je způsobováno rozmnožením oběživ neb platidel, je vlastně známá theorie kvantitní. Ovšem lze proti této theorii namítat, že přemíra oběživ, jsou-li to oběživa směnitelná, vrací se vždy zase z rukou obecenstva k bance. Námitku tu považuje sám C. za rozhodující i připouští tedy, že kvantitní theorie v této své formě je neudržitelnou. C. má však za to, že lze theorii tu formulovat jinak, lépe, že lze totiž říci, že stoupání cen musí nastat, jakmile nová kupní síla (extra purchasing power) vloží se v ruce vlády neb kohokoli jiného. Tento přírůstek kupní síly způsobuje stoupání cen. Část oběživ, již obecenstvo nepotřebuje, vrací se do bank, přece však více oběživ, než je obvyklo, udržuje se vzhledem ke stoupným cenám v obchodním světě. V této formulaci je dle C. kvantitní theorie nevyvratnou. (Je jí skutečně? Punctum saliens je, jak vzniká ona nová kupní síla v rukou státu nebo banky? Vzniká ona skutečně výdejem nových oběživ neb platidel? Vždyť ta se mohou přece udržet teprve tehdy v oběhu, když již ceny stouply, ona jsou tedy následkem stoupných cen, nikoli jich příčinou. Je tedy kvantitní theorie zde i ve formulaci Casselově neudržitelnou. Ukázal jsem však již ve svém článku »Úvěrová inflace«, že příčinu nové kupní síly nelze hledati v rozmnožení platidel, nýbrž v poshovění úroků se strany věřitele. Tím zvětšují se pohledávky věřitele a přece nezmenšuje kupní síla dlužníková a tudíž se celková kupní síla neb celkové peněžní nároky zvětšují, což musí mít za následek zvýšení cenové hladiny. To je podstata úvěrové inflace.)

Arithmetické vyjádření vzrůstu oběživ i stoupání cen. Zde zabývá se C. obtížemi, jež působí srovnávání množství oběživ před válkou i po válce (množství kovových mincí před válkou, thesaurace bankovek, bankovky v cizině, roční změny v cirkulaci) i obtížemi, jež působí srovnání cen (státní ceny některých statků, různý základ a vážení u indexů cenových atd.).

Nedostatek statků a jeho vliv na stoupání cen. Při stoupání cen spolupůsobil též vzrůstající nedostatek statků, a to potud, že při menším množství statků stejné množství oběživ jako dříve znamená také nadmíru jich. V tom smyslu vzrůstající nedostatek statků působí vlastně též inflaci i můžeme tedy mluvit o inflaci ve smyslu užším i širším. (Náhled zde projevový je velmi rozšířen, zvláště též mezi ekonomisty francouzskými. Přes to pokládám jej za nesprávný. Jestliže se následkem války méně vyrábí, vznikají také u výrobců menší peněžní nároky a tudíž poměr mezi statky a peněžními nároky se tím

něnění. K inflaci tu tedy nedochází, teprve potom vzniká, když se vtlačí do oběhu nová platidla nebo nové kapitálové statky, po nichž nebyla poptávka — inflace platidlová a úvěrová.)

Vliv inflace na zlato. Za světové války zlato válečných států se soustředilo u cedulových bank a odtud bylo postupně vyváženo do ciziny. Následkem toho zvětšila se velmi nabídka zlata na světovém trhu, kdežto poptávka po tomto zlatu byla omezena toliko na obnosy, jež neutrální státy, Japonsko a Spojené Státy byly ochotny přijmout ku zvětšení rezerv. Výsledek této změny v nabídce a poptávce byl značný pokles hodnoty zlata, aspoň o 40%. Ostatně po skončení války a když nastala do jisté míry svoboda obchodu, ukázalo se, že v neutrálních zemích evropských i v Anglii inflace byla pokročila tak, že hodnota těchto měn byla daleko pod hodnotou zlata, takže zlato mohlo jen do Spojených Států. Hodnota zlata byla nyní určována hodnotou dolaru a jelikož ve Spojených Státech inflace trvala, zlato znehodnocovalo se poměrně dál. C. přichází k závěru, že jedině zkušenost válečná ukázala, že proces inflace může takto se státi příčinou poklesu hodnoty zlata. (Poznatek C-ův, že inflace — ovšem nikoli peněžní, nýbrž úvěrová — může působiti na hodnotu zlata, je správný. Jen nevidí ovšem C., že to neplatí toliko o době po světové válce, nýbrž že lze říci všeobecně, že změny v hodnotě peněžní jednotky, jde-li o všeobecný pohyb světových cen, působí též na hodnotu monetárního kovu. Tedy i pokles hodnoty zlata o 40%, jež C. vykládá jinak, dá se z největší části takto vysvětliti, i pozdější vzestup hodnoty zlata dá se vysvětliti současnou deflací světovou.)

Výluka zlata. Za války některé země, se Švédskem v čele, sáhly k politice výluky zlata (bylať v nich zastavena volná ražba zlata). Účel této politiky byl chrániti měnu domácí před znehodnocením. Ale politika ta byla pochybená. Jednak byla by, měla-li vésti k cíli, předpokládala, že bude se i jinak vyvarováno inflaci. Dále mohlo se počítati s tím, že hodnota zlata bude zase stoupat. Kdyby nebylo bývalo politiky výluky zlata, mohlo již Švédsko míti zlatou měnu. (Oproti těmto vývodům lze říci toto: Inflace může se přenést z jedné země do druhé jednak úvěry, jednak převodem kovových platidel. Vyvarovati se prve inflace, bylo by předpokládalo, přerušiti obchodní i úvěrní styky se zeměmi válečnými. Zmenšiti druhý pramen inflace bylo snadnější — zákazem neb stížením dovozu zlata. Snad by byla jinak cenová hladina ve Švédsku ještě více stoupla. Je pravda ovšem, že bez tohoto zákazu by byl zlatý poklad švédský mohl vzrůst mnohem více — otázka je jen, zde C. se proti oné politice vyslovil hned s počátku, ne teprve ex post?)

Diskontní politika. Diskontní politikou lze dle C. též působiti na množství oběživ a tím buď na stoupaní cen (zmenšením diskontu) neb na klesání cen (zvýšením diskontu). Ve válce bylo by bývalo tedy zapotřebí zvýšiti značně diskont, aby tím bylo zabráněno stoupaní cen. (To je velký omyl. Zvýšením diskontu lze způsobiti toliko zmen-

šení podnikavosti a následkem toho snížení cen. Ale to je možno jen tam, kde podnikavost se může skutečně vyvinout. Ve válce však pro to nebyly vůbec předpoklady, tudíž zvýšení diskontu by bylo bývalo bezúčinným. Tento omyl sdílí C. s druhým Švédem, s Wicksellem.)

Směnečné kursy. Zde rozvinuje C. svou známou teorii, že výše směnečných kursů mezi dvěma zeměmi je určována poměrem kupní síly peněžních jednotek v obou zemích. Jako důsledek této teorie uvádí, že stoupání cen v cizí zemi má za následek pokles směnečných kursů na tuto zemi a nemůže tudíž způsobiti stoupání cen v domácí zemi, jestliže se jen tato vyvaruje přílišnému výdeji oběživ. Je to tedy čistý nesmysl, jestliže na př. centrální banky označují všeobecné stoupání cen »světových« jako příčinu toho, že stoupla také hladina cenová doma. (Theorie Casselova je v principu správnou — ač nebyl on první, jenž ji vyslovil. Avšak důsledek, jež z ní vyvozuje, je nesprávný. Příklad jsem již k tomu, že inflace úvěrová v zemích vedoucích skutečně může způsobit stoupání světové hladiny cenové a přenáší se pak způsobem uvedeným na země ostatní.)

Odchyly od parit kupních sil. Směnečné kursy ve skutečnosti se často odchyľují od parity právě vytčené. Příčiny toho mohou býti: a) omezení obchodu nejruznějšího druhu, při čemž stížení vývozu způsobují snížení, stížení dovozu způsobují zvýšené hodnoty peněžní jednotky domácí oproti cizím, b) očekávání, že kupní síla v zemi některé (Německo) v budoucnosti bude klesat, c) prodej oběživ domácí země v cizině. Ve všech těchto případech jsou zde síly, jež působí opět k vyrovnání, přes to trvá toto často delší dobu, za níž nastávají účinky neblahé. (Souhlasil bych celkem až na to, že omezení dovozu a opačné i stížení vývozu mohou sice způsobit zmenšení množství statků mezinárodně obchodovaných a tím snad způsobit i změnu poměru výměnného, že však přece se tím nemění ničeho na poměru mezi směnečnými kursy a kupními silami v zemích, o něž jde, předpokládaje ovšem, že by indexy kupní síly zahrnovaly vždy jen statky mezinárodně obchodované, což prakticky je ovšem těžko provést.)

Populární omyly. Klesání hodnoty domácích peněz vykládá se často nesprávně: a) pouhou spekulací, b) nepřízní obchodní bilance, c) přechodnými časovými okolnostmi, d) stěžováním dovozu, čímž statky dovážené se zdražují a tím i domácí hladina cenová. Omyly ty mohou mít i praktické důsledky. (Nemám námitek.)

Vztahy ke starším teoriím o mezinár. směnečných kursech. C. líčí zde vývoj teorie směnečných kursů od Ricarda k Millovi a Goschenovi a ukazuje, že jejich vývody nám nestačí, ježto se týkají po výtce kovových měn. Na to vykládá C. podrobně svou teorii, podle níž je výše směnečných kursů mezi různými zeměmi určována hlavně výší jejich hladin cenových a ta zase hlavně množstvím prostředků platebních. (Jak jsem pravil již dříve, je teorie C.-ova v principu správná, až na to, že výše hladin cenových v jednotli-

vých zemích nezávisí na množství prostředků platebních, nýbrž na poměru mezi množstvím důchodů určených ke konsumpci a množstvím konsumních statků. Jinak lze ještě říci, že theorie C.-ova o vztahu mezi směnečnými kursy a poměrem hladin cenových není vlastně novou, nýbrž že lze jí najíti přece i z Ricarda. Viz na př. kap. VII. jeho Principles, při čemž ovšem třeba říti na mysl, že R. neznal ještě způsob vyjádřiti průměrnou výši cen indexy.)

Inflace po válce. I po válce nepřestaly ceny stoupat až do r. 1920. Příčiny byly jednak zvýšená státní vydání následkem demokratické tendence doby, nutně koupě surovin a materiálů, hlavně však vzrůst platidel, jež umožnila diskontní politika (v tomto posledním bodě nemohu souhlasit, neboť diskontní sazba hlavních států nebyla nikterak tak zvláště nízkou).

Reformní programy. C. předvádí tu a kritizuje jednotlivé programy ménové, jak vrátiti se zase k normálním poměrům. Tak nejdříve podobuje kritice plán Cuniffova komitétu (postupné zmenšování nekrytých bankovek, brzký návrat ku zlaté měně), uvádí pak se souhlasem řeč lorda d'Abernon z 26. XI. 1919 v domě lordů, zmiňuje se o »hospodářské deklaraci« nejvyšší rady z 8. března 1920, jež žádá deflacii, aniž by pojednávala o obtížích, jež politika taková musí působit, a uvádí pak usnesení bruselské mezinárodní finanční konference z podzimku 1920, jež se mu zdají být příliš neurčitými, ježto, pokud se týče deflace, spokojují se toliko s mlhavou radou, aby deflace byla prováděna pomalu a s velkou opatrností. Konečně líčí deflační politiku amerických federálních rezervních bank, jež způsobila ostrý pokles cen a tím velké ztráty, zvláště u farmářů. (C. líčí zde věci tak, jako by byl ostrý pokles cen býval způsoben toliko deflační politikou, prováděnou federálním úřadem, ač byl krátce před tím sám radil ku zvýšení diskontu a ačkoliv se zastavením inflace nutně musel nastati ostrý pokles cen, ježto přestala nutnost chovati velké zásoby a zásoby ty byly vrženy na trh.)

Způsob a účinky současné deflace. Deflacionistická politika právě vylíčená způsobila skoro ve všech zemích větší neb menší pokles cen. Z toho nesmíme dle C.-a přece jen usuzovat, že je zde nutná spojitost mezi hladinami různých zemí, nýbrž příčinu tohoto současného klesání cen v různých zemích třeba hledat v jistých ideích, jež všude stejně působily a vedly k restrikcím úvěru; ideemi těmi byla zvláště snaha po restauraci dřívější hodnoty. (I zde nevidí C., že omezením úvěrů a pozdějším jich splácením se účinky deflace skutečně přenášejí na druhé země.)

Opožděné zmenšení oběhu. Nedá se popřít, že poklesu cen nepředcházelo zmenšení oběživ, nýbrž následovalo za ním. Příčiny toho jsou dle C.-a různé: část oběživ byla dříve uschována, převod statků následuje často až po příslušných transakcích, staré úvěry nemohou být hned likvidovány, nýbrž část jich zamrzá, mnohé firmy jsou

nuceny nechati si více peněz než je normální, ježto nemohou počítat s přesným zapravením. Přes tyto všechny opačné skutečnosti soudí C. přece, že pokles cen byl přece způsoben již pouhou změnou bankovních podmínek, tedy psychologicky. Ostatně musel by ten, kdo by popíral, že pokles cen je následek deflace, sám vysvětliti, proč v periodě pozorované není shody mezi hladinou cenovou a mezi objemem platidel. (Na to mohu já ovšem velmi lehce odpovědět, neboť, jak jsem ukázal, pokles cen není způsoben zmenšením platidel, nýbrž zmenšení množství platidel nastává teprve následkem poklesu cen a ten je způsobován tím, že se již neplatí úroky z dluhů novými dluhy a úvěrová inflace tudíž ustala.)

Problém stabilisace. Deflace má velmi škodlivé účinky, proto třeba se jí dle možnosti vyhnouti a poměry monetární stabilisovat. Stabilisace ta musí se díti postupně. Nejdříve třeba stabilisace u Spojených Států, kde deflace nemá vůbec smyslu, ježto je tu již spojení peněžní jednotky se zlatem; na to třeba restaurace staré parity mezi librou a dolarem; dále třeba stabilisovati hodnotu zlata, pokud pak se týče ostatních zemí, je u některých možný návrat k předválečné paritě, u jiných ne. (I zde zase přehlíží C., že deflace není vždy způsobována uměle, nýbrž že plyne do jisté míry nutně z omezování a splácení úvěrů.)

Mdh.

Správní právo.

Matějka Jan: Povinnost státu k náhradě škody, způsobené výkonem veřejné moci. Praha 1923, str. 170.

Vedle úvodu a závěru má práce dvě hlavní části. První jedná o škodě způsobené mocí zákonodárnou (str. 19—35), druhá o škodě způsobené mocí výkonnou (str. 36—148). Tento druhý oddíl obsahuje vyličení theorie platného práva a část dogmatickou.

V úvodě autor anticipuje některé výklady pozdější, skizzuje vývoj otázky odpovědnosti státu z výkonu veřejné moci, konstatuje, že »theorie i praxe odpovědnosti veřejné moci jeví se v přítomné době v evropských právních rádech v tvárnostech dosti rozmanitých, které představují nestejně stádium vývojové. Nesporně přední místo ve vývoji zaujímá Francie« (str. 10). Řešení problému je možné dvojí: buď povinnost hraditi škodu způsobenou občanovi ukládá se orgánu státnímu anebo státu samému. Toto dvojí řešení bývá zpravidla kombinováno. Povinnost státu hraditi škodu předpokládá, že stát je právnickou osobou, že je možno »konstruovati juristicky právní povinnost státu a že je tu sankce této povinnosti, t. j. že je jednotlivci dána možnost své právo vůči státu právně uplatňovati« (str. 16).

Autor si dále klade otázku odpovědnosti státu z výkonu moci z á k o n d á r n é. Tato otázka splývá s problémem poměru mezi státem a právem. Nutně se tu dochází k nauce o neporušitelnosti t. zv. prá v